

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΖΑΡΩΤΗΣ

Αρχαία Ελληνικά Γ΄ Λυκείου
Ασκήσεις Λεξιλογίου
στα κείμενα του Φακέλου Υλικού

Ομάδα Προσανατολισμού
Ανθρωπιστικών Σπουδών

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας,
εφόσον η υπογραφή προβλέπεται από τη σύμβαση.

«Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου».

Στο εξώφυλλο: «Πυξίς με φιγούρα αλόγου για χειρολαβή» (800-775 π.Χ.), Εφορεία Αρχαιοτήτων Πόλης Αθηνών – Μουσείο Κεραμεικού. Φωτογράφος Σ. Μαυρομάτης. Το Copyright επί των απεικονιζομένων αρχαίων ανήκει στο Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού – Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων (Copyright© Hellenic Ministry of Culture and Sports – Archaeological Receipts Fund) (N. 3028/2002)

Εκδόσεις Πατάκη – Εκπαίδευση

Διονύσιος Ζαρώτης, *Αρχαία ελληνικά Γ΄ Λυκείου – Ασκήσεις Λεξιλογίου*
στα κείμενα του Φακέλου Υλικού

Υπεύθυνος έκδοσης: Βαγγέλης Μπακλαβάς

Διορθώσεις: Εύα Κεραμάρη

Σελιδοποίηση: Αλέξιος Μάστορης

Copyright© Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη) και Διονύσιος Ζαρώτης, Αθήνα, 2020

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Νοέμβριος 2020

Κ.Ε.Τ. Δ269 – Κ.Ε.Π. 787/20

ISBN 978-960-16-9069-8

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΥΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β΄ ΚΤΕΟ),
570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	5
Συντομογραφίες	6
Διδακτική ενότητα 1	7
Διδακτική ενότητα 2	11
Διδακτική ενότητα 3	15
Διδακτική ενότητα 4	20
Διδακτική ενότητα 5	25
Διδακτική ενότητα 6	30
Διδακτική ενότητα 7	35
Διδακτική ενότητα 8	40
Διδακτική ενότητα 9	44
Διδακτική ενότητα 10	48
Διδακτική ενότητα 11	52
Διδακτική ενότητα 12	56
Διδακτική ενότητα 13	60
Διδακτική ενότητα 14	64
Διδακτική ενότητα 15	68
Διδακτική ενότητα 16	73
Διδακτική ενότητα 17	77
Διδακτική ενότητα 18	81
Διδακτική ενότητα 19	85
Διδακτική ενότητα 20	89
Διδακτική ενότητα 21	93
Διδακτική ενότητα 22	97
Απαντήσεις	101

«Οι λέξεις καθορίζουν τις σκέψεις
και οι σκέψεις τις λέξεις»,
όπως γράφει και ο Γ. Μ.

Αφιερωμένο.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αγαπητοί φίλοι, αγαπητές φίλες,

Ο στόχος του παρόντος βιβλίου είναι φαινομενικά παράδοξος: όχι μόνο να χρησιμοποιηθεί για την προετοιμασία μαθητών και μαθητριών για τις Πανελλαδικές εξετάσεις αλλά και να συμβάλλει στο να αγαπήσουν την αρχαία και τη νέα ελληνική γλώσσα, εμβαθύνοντας στο πλούσιο λεξιλόγιο και κατανοώντας την ιστορική συνέχεια της γλώσσας μας.

Στόχος επομένως του παρόντος δεν είναι να προαγάγει ούτε τη βαθμοθηρία ούτε τη λεξιθηρία. Βασισμένο στο πλούσιο υλικό των **Κειμένων Αναφοράς του Φακέλου Υλικού**, το βιβλίο επιδιώκει συστηματικά να αναδείξει μορφολογικές, ετυμολογικές και σημασιολογικές πτυχές λέξεων της αρχαίας και της νέας που αφήνουν ανυποψίαστο τον ομιλητή της νέας ελληνικής. Ευχής έργον θα ήταν η τριβή με το παρόν βιβλίο να συμβάλλει στο να σκέφτεται ο αναγνώστης του με τρόπο «ριζικό»: ασκημένος στο να εντοπίζει τις ρίζες, τα θέματα, τις καταλήξεις, την ετυμολογική συγγένεια και τη σημασιολογική διαφοροποίηση των λέξεων, να μάθει να σκέφτεται κριτικά για κάθε φαινόμενο και κάθε πρόβλημα, να εντοπίζει αιτίες και αποτελέσματα, να διακρίνει την αιτιώδη συνάφεια, όπου υπάρχει. Τον ευσεβή αυτό πόθο θεμελιώνει η πίστη μας στο «ἀρχή παιδεύσεως ἢ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις».

Ακόμη το βιβλίο αυτό θα ήθελε να βάλει ένα λιθαράκι στην προσπάθεια για τον εμπλουτισμό του λόγου και συνακόλουθα τη διεύρυνση της σκέψης. Μια λέξη έρχεται να εκφράσει μια σκέψη, που πιθανόν μέχρι πρότινος δεν είχαμε διανοηθεί. Το ευκαίο αλλά και εφικτό είναι να ασκούμε τη σκέψη μας και να τη διατυπώνουμε «ἐν ἀνθρώπῳ Ἑλληνι λόγῳ», όπως θα έλεγε και ο ποιητής.

Κυρίως όμως εύχομαι το βιβλίο αυτό να βοηθήσει, στο μέτρο που του αναλογεί, τους μαθητές και τις μαθήτριες στην προσπάθειά τους για την επίτευξη των δικών τους στόχων και να είναι ένας ευχάριστος συνοδοιπόρος εκπαιδευτικών και μαθητών στην πορεία για τις Πανελλαδικές εξετάσεις.

Με την ευχή να απολαύσετε το ανά χείρας βιβλίο
Διονύσιος Ζαρώτης

Συντομογραφίες

α.ε. = αρχαιοελληνικός, -ή, -ό

ν.ε. = νεοελληνικός, -ή, -ό

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Γιατί φιλοσοφεί ο άνθρωπος;

1 α. Για καθεμιά από τις ακόλουθες λέξεις του κειμένου να γράψετε μία ετυμολογικά συγγενή λέξη της νέας ελληνικής, απλή ή σύνθετη: *σχεδόν, φανερόν, επίστασθαι, χρειάν, έλευθέραν*.

β. Για καθεμιά από τις ακόλουθες λέξεις της νέας ελληνικής να εντοπιστεί η ετυμολογικά συγγενής της λέξη στο κείμενο: *εξεζητημένος, αξιοθαύμαστος, εμπορία, αγνώμων, υφήλιος, παραμύθι, υποχείριο, κατατοπιστικός, καταφατικός, περιφρονώ, συνείδηση, ράθυμος*.

2 α. Να αντιστοιχίσετε τις αρχαίες ελληνικές λέξεις της στήλης Α με τις ετυμολογικά συγγενείς νεοελληνικές λέξεις της στήλης Β.

A	B
1. θαυμάζειν	α. απορία
2. ἥρξαντο	β. γνωστικός
3. διαπορήσαντες	γ. αμύθητος
4. μειζόνων	δ. ανήλιαγος
5. άγνοεῖν	ε. ύπαρξη
6. ἥλιον	στ. μεγεθυντικός
7. σύγκειται	ζ. θαυμαστικό
8. εἰδέναι	η. ανιστόρητος
9. μῦθος	θ. κοιτώνας

β. Να αντιστοιχίσετε τις αρχαίες ελληνικές λέξεις της στήλης Α με τις ετυμολογικά συγγενείς νεοελληνικές λέξεις της στήλης Β.

A	B
1. μικρόν	α. ευγενής
2. προϊόντες	β. αμάρτυρος
3. παθημάτων	γ. αβάσιμος
4. πρόχειρα	δ. εντοπίζω
5. άτόπων	ε. απάθεια
6. γενέσεως	στ. σμίκρυνση
7. ζητεῖσθαι	ζ. κατιόντα
8. μαρτυρεῖ	η. ευχέρεια
9. συμβεβηκός	θ. συζητητής

- 3** Να γράψετε το κατάλληλο (απλό ή σύνθετο) ουσιαστικό ή επίθετο της νέας ελληνικής το οποίο είναι ετυμολογικά συγγενές με τις αρχαίες ελληνικές λέξεις της στήλης Α, ώστε να σχηματιστούν ονοματικά σύνολα με τις αντίστοιχες λέξεις της στήλης Β:

Α	Β
1. φεύγειν	_____ καταυλισμός
2. φαμέν	διαδεδομένη _____
3. ἥλιον	_____ σύστημα
4. πρόχειρα	_____ συνθήκες

- 4** α. Να αντιστοιχίσετε καθεμιά από τις λέξεις της στήλης Α με το γράμμα της στήλης Β που αντιστοιχεί στη σημασία της λέξης όπως χρησιμοποιείται στο κείμενο από τον Αριστοτέλη.

Α	Β
1. πρόχειρος	α. συνήθης, καθημερινός β. ανεπίσημος
2. πάθημα	α. δυσάρεστη, οδυνηρή δοκιμασία β. μεταβολή, αλλαγή (ως φαινόμενο του φυσικού κόσμου)
3. φεύγω	α. αναχωρώ από έναν τόπο β. αποφεύγω, ξεφεύγω
4. θαυμάζω	α. απορώ και εκπλήσσομαι β. εκδηλώνω βαθιά εκτίμηση ή επιδοκιμασία για κάποιον ή κάτι

- β. Να γράψετε μία περίοδο λόγου με καθεμιά από τις λέξεις της στήλης Α. Να χρησιμοποιήσετε την κάθε λέξη με διαφορετική σημασία από εκείνη που έχει στο αριστοτελικό κείμενο. Οι λέξεις μπορούν να βρίσκονται στον ίδιο ή σε διαφορετικό γραμματικό τύπο (πτώση, αριθμός, χρόνο, έγκλιση, φωνή).

- 5** Να κυκλώσετε την ορθή απάντηση:
- i. Ομόρριζο της α.ε. λέξης **ἄτοπον** που δηλώνει ενέργεια είναι η λέξη
- εκτοπισμός.
  - δυστοπία.
  - ουτοπία.

- ii. Η λέξη που δηλώνει κατάσταση και είναι ομόρριζη της λέξης α.ε. *σχεδόν* είναι
- άσχετος.
  - καχεξία.
  - σχήμα.
- iii. Η ν.ε. λέξη *υπαρκτικός*
- είναι παράγωγη της λέξης *υπαρξιστής*.
  - είναι παράγωγη της λέξης *ύπαρξη*.
  - είναι σύνθετη με πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή.
- iv. Η ν.ε. λέξη *διώκτης* δηλώνει
- ενέργεια.
  - μέσο.
  - πρόσωπο που ενεργεί.
- v. Η ν.ε. λέξη *χειριστήριο* με βάση την κατάληξή της
- δηλώνει όργανο.
  - δηλώνει πρόσωπο που ενεργεί.
  - δηλώνει τόπο.

- 6 α. Για καθεμιά από τις λέξεις του κειμένου που δίνονται στη στήλη Α, χρησιμοποιώντας την **αντίστοιχη** κατάληξη της στήλης Β, να γράψετε μια ετυμολογικά συγγενή λέξη της νέας ελληνικής, απλή ή σύνθετη.

A	B	
1. είδέναι	-μονας	
2. άστρα	-ικός	
3. άτόπων	-μος	
4. διαγωγήν	-ιμος	
5. μαρτυρεῖ	-ιο	
6. οἶεται	-ση	
7. σχεδόν	-ικός	
8. γενέσεως	-ικός	
9. πρόχειρα	-ίζω	

β. Για καθεμιά από τις λέξεις του κειμένου που δίνονται στη στήλη Α, χρησιμοποιώντας την **αντίστοιχη** κατάληξη της στήλης Β, να γράψετε μια ετυμολογικά συγγενή λέξη της νέας ελληνικής, απλή ή σύνθετη.

A	B	
1. φεύγειν	-αλέος	
2. ἐδίωκον	-μός	
3. σελήνης	-ακός	
4. παθημάτων	-ικός	
5. ἀναγκαίων	-μός	
6. συμβεβηκός	-θρο	
7. σύγκειται	-τητα	
8. φρόνησις	-μα	

7 α. Να γραφούν τα **αντίθετα** των ακόλουθων λέξεων του κειμένου στα αρχαία ή στα νέα ελληνικά. Οι απαντήσεις να βρίσκονται στο ίδιο μέρος του λόγου με την αντίστοιχη λέξη: **ἐδίωκον, δῆλον, μικρόν.**

β. Να γραφούν οι ακόλουθες λέξεις με διαφορετική σειρά χωρίς να αλλάζει το νόημα και η συντακτική τους λειτουργία: **«ὁ αὐτοῦ ἔνεκα».**

8 Να αναλυθούν στα συνθετικά τους οι ακόλουθες λέξεις:

1. πρόχειρα _____
2. ἀτόπων _____
3. συμβεβηκός _____
4. διαγωγὴν _____
5. οὐδεμίαν _____

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Η πρακτική και πολιτική διάσταση της φιλοσοφίας

1 α. Για καθεμιά από τις ακόλουθες λέξεις του κειμένου να γράψετε μια ετυμολογικά συγγενή λέξη της νέας ελληνικής, απλή ή σύνθετη: **φύσιν, βίον, σώμα, θησόμεθα, ποιούσαι, θεωρούσα, αγαθόν, λόγω, ύπηρετούσαι, δύναται.**

β. Για καθεμιά από τις ακόλουθες λέξεις της νέας ελληνικής να εντοπιστεί η ετυμολογικά συγγενής της λέξη στο κείμενο: **επιταγή, ανεργία, ανοργάνωτος, ακτήμονας, συνθετικός, δέηση, κοίτη, χρηστότητα, ανάγωγος, ανόρθωση.**

2 α. Να αντιστοιχίσετε τις αρχαίες ελληνικές λέξεις της στήλης Α με τις ετυμολογικά συγγενείς νεοελληνικές λέξεις της στήλης Β.

A	B
1. χρῆσις	α. καθηγητικός
2. κτᾶσθαι	β. ακύρωση
3. πάντα	γ. μελλοντικός
4. ἔχουσα	δ. επωφελής
5. ἡγεμονικωτέραις	ε. κτηματικός
6. λόγω	στ. εύχρηστος
7. μέλλομεν	ζ. εφεκτικός
8. ὠφελίμως	η. αναντίρρητα
9. κυρίως	θ. παντοίος

β. Να αντιστοιχίσετε τις αρχαίες ελληνικές λέξεις της στήλης Α με τις ετυμολογικά συγγενείς νεοελληνικές λέξεις της στήλης Β.

A	B
1. ὀρθότητα	α. εκτρέπομαι
2. περιεχούσης	β. πανεπιστημιακός
3. ὀρέγεσθαι	γ. πρόκριμα
4. ὄργανα	δ. εξυπηρέτηση
5. ἐπιστῆμαι	ε. ενόργανος
6. φρόνησιν	στ. ορεκτικό
7. τρόπου	ζ. παραφροσύνη
8. κρίσιν	η. διορθωτικός
9. ὑπηρετούσαι	θ. καχεκτικός

- 3 Να γράψετε το κατάλληλο (απλό ή σύνθετο) ουσιαστικό ή επίθετο της νέας ελληνικής το οποίο είναι ετυμολογικά συγγενές με τις αρχαίες ελληνικές λέξεις της στήλης Α, ώστε να σχηματιστούν ονοματικά σύνολα με τις αντίστοιχες λέξεις της στήλης Β:

Α	Β
1. κυρίως	_____ δημοσιογραφική πηγή
2. ὄργανα	_____ χημεία
3. ὀρέγεσθαι	νευρική _____
4. κρίνειν	_____ σκέψη

- 4 α. Να αντιστοιχίσετε καθεμιά από τις λέξεις της στήλης Α με το γράμμα της στήλης Β που αντιστοιχεί στη σημασία της λέξης όπως χρησιμοποιείται στο κείμενο από τον Αριστοτέλη.

Α	Β
1. πολιτεύομαι	α. κατέρχομαι ως υποψήφιος σε εκλογική αναμέτρηση β. ζω τον δημόσιο βίο μου με συγκεκριμένο τρόπο
2. ὀρέγομαι	α. επιθυμώ, επιδιώκω β. θέλω να φάω
3. ὑποκείμενον	α. αυτό που βρίσκεται στη διάθεση, στην ευχέρεια, στην εξουσία του καθενός β. το πρόσωπο που ενεργεί, ὄρος του συντακτικού
4. ἀπεργάζομαι	α. σχεδιάζω κάτι κακό, μηχανορραφώ β. έχω, φέρνω ως αποτέλεσμα

- β. Να γράψετε μία περίοδο λόγου με καθεμιά από τις λέξεις της στήλης Α. Να χρησιμοποιήσετε την κάθε λέξη με διαφορετική σημασία από εκείνη που έχει στο αριστοτελικό κείμενο. Οι λέξεις μπορούν να βρίσκονται στον ίδιο ή σε διαφορετικό γραμματικό τύπο (πτώση, αριθμό, χρόνο, έγκλιση, φωνή).

- 5 Να κυκλώσετε την ορθή απάντηση:

- i. Η κατάληξη της α.ε. λέξης **φιλοσοφητέον** δηλώνει ότι
- α. πρόκειται για επίθετο που δηλώνει πλησμονή.
  - β. είναι λέξη που δηλώνει χρόνο.
  - γ. είναι ρηματικό επίθετο.

- ii. Η ν.ε. λέξη **πλεονέκτημα**
- είναι παράγωγη της λέξης ἔχω.
  - είναι σύνθετη με β' συνθετικό λέξη κλιτή.
  - είναι σύνθετη με β' συνθετικό λέξη άκλιτη.
- iii. Η ν.ε. λέξη **αβίωτος** δηλώνει
- κάτι που δεν αξίζει.
  - κάτι που δεν μπορεί.
  - κάτι που δεν πρέπει.
- iv. Η α.ε. λέξη **πολιτεία**
- παράγεται άμεσα από το ουσιαστικό πόλις.
  - παράγεται από το ρήμα πολιτεύομαι.
  - είναι σύνθετη.
- v. Το α.ε. επίρρημα **κυρίως**
- είναι λέξη σύνθετη.
  - είναι παράγωγη της λέξης κυριακός.
  - είναι ομόρριζη της λέξης κύρος.

- 6 α. Για καθεμιά από τις λέξεις του κειμένου που δίνονται στη στήλη Α, χρησιμοποιώντας την **αντίστοιχη** κατάληξη της στήλης Β, να γράψετε μια ετυμολογικά συγγενή λέξη της νέας ελληνικής, απλή ή σύνθετη.

A	B	
1. κρίνειν	-τής	
2. θησόμεθα	-της	
3. δεόντως	-ια	
4. ώφελίμως	-ια	
5. θεωροῦσα	-μα	

- β. Για καθεμιά από τις λέξεις του κειμένου που δίνονται στη στήλη Α, χρησιμοποιώντας την **αντίστοιχη** κατάληξη της στήλης Β, να γράψετε μια ετυμολογικά συγγενή λέξη της νέας ελληνικής, απλή ή σύνθετη.

A	B	
1. ἀπεργάζεται	-τήριο	
2. ὀρέγεσθαι	-η	
3. λόγῳ	-ικός	
4. θησόμεθα	-ικός	

7 α. Να γραφούν τα **αντίθετα** των ακόλουθων λέξεων του κειμένου στα αρχαία ή στα νέα ελληνικά. Οι απαντήσεις να βρίσκονται στο ίδιο μέρος του λόγου με την αντίστοιχη λέξη: **πλεονεκτημάτων, ἐπικίνδυνος, δύναται.**

β. Να σημειώσετε Σωστό ή Λάθος δίπλα από κάθε πρόταση, αν κρίνετε ότι το περιεχόμενό της είναι σωστό ή λάθος αντίστοιχα:

- i. ο εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός «δι' ἧς» μεταφράζεται «μέσω της οποίας».
- ii. ο εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός «δι' ἧς» μεταφράζεται «για την οποία».
- iii. ο εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός «πρὸς τὸν βίον» μεταφράζεται «με κατεύθυνση τη ζωή».
- iv. ο εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός «ἐκ παντὸς τρόπου» μεταφράζεται «με κανένα τρόπο».

8 Να αναλυθούν στα συνθετικά τους οι ακόλουθες λέξεις:

1. ἐπιτάττειν _____
2. ὑπαρχούσαις _____
3. περιεχούσης _____
4. ὑποκείμενα _____
5. διάξειν _____